

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه در شهر اصفهان

استاد راهنما:

دکتر محمدعلی حاجی ده آبادی

نگارنده:

زهرا کریمی لنجی

تابستان ۱۳۹۳

تقریباً

کمانی کہ سرآغاز نولہ من ہستند...

لڑیلکی زلہ می سوح و لڑیلگری جادولہ...

بدر و ماموری کہ نار موی (لڑیلہ بہ رہای من سیاہ نمائند...

و

(ستاوی کہ سبیری رلہر تخنہ سیاہ زندگیم نکاشت...

تقدیر و تشکر

سپاس بیکران، پروردگار یکتا را، که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش، رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش، مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان نمود؛ و سلام و درود، بر محمد (صلی الله علیه و آله) و خاندان پاک او، هم آنان که وجودمان، وامدار وجودشان است و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان، تا روز رستاخیز...

سپاسگزارم از پدر و مادر عزیزم؛ این دو معلم بزرگوارم که همواره بر کوتاهی و درستی من، قلم عفو کشیده و در تمام عرصه های زندگی، بهترین یار و یاورم بوده اند.

سپاسگزارم از استاد با کمالات و شایسته، جناب آقای دکتر حاجی ده آبادی؛ که در کمال سعه صدر، با حُسن خُلق و فروتنی، از هیچ کمکی، در این عرصه به بنده دریغ ننمودند، و زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفتند.

سپاسگزارم از استاد ارجمند، جناب آقای دکتر خالقی، مدیریت محترم گروه حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه قم؛ که در طول دوران تحصیل، بنده را از راهنمایی های خود، بی بهره نگذاشتند.

سپاسگزارم از استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر خاقانی؛ که زحمت داوری این پایان نامه را بر عهده گرفتند.

سپاسگزارم از همکاری صمیمانه «معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم استان اصفهان» و مسئولین محترم، به ویژه جناب آقای رحیمی و جناب آقای خلیلی، که در راستای انجام مطالعه میدانی پایان نامه، بسیار به بنده کمک نمودند.

چکیده

بزهکاری و بزه دیدگی زنان، علل و عوامل متفاوتی دارد؛ یکی از مهمترین عوامل در این زمینه، طلاق است. طلاق، با پیامدهای ناگوار خود، می تواند زنان مطلقه را به سمت ارتکاب جرم متمایل کند یا اینکه آنها را آماج مناسبی برای بزهکاران قرار دهد. پیامدهای منفی گوناگونی می توان برای طلاق، برشمرد از جمله: ناراحتی های روحی و روانی، مشکلات اقتصادی و از دست دادن جایگاه اجتماعی و خانوادگی و نیز بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه که شاید بتوان، دو مورد اخیر را مهمترین و خطرناکترین پیامد اجتماعی طلاق، دانست. باید در نظر داشت که در این زمینه، عرف و فرهنگ جامعه، نقش مؤثری دارد. از آنجا که شهر اصفهان، دارای فرهنگ سنتی و مردم سنت گرا است، این موضوع، در این شهر مورد بررسی قرار گرفت؛ به اینصورت که ۶۴ زن مطلقه بزهکار و بزه دیده و ۶۴ زن مطلقه غیر بزهکار و غیر بزه دیده، از طرق پرسشنامه، مورد سؤال قرار گرفتند؛ سپس داده ها در نرم افزار spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و این نتایج حاصل شد که ۱۲۸ زن مطلقه، از لحاظ اقتصادی، در وضعیت تقریباً یکسان قرار دارند. اما تفاوت این دو گروه مورد مطالعه، بیشتر در بحث حمایت اجتماعی و خانوادگی و پیامدهای فردی است؛ و ۶۴ زن مطلقه بزهکار و بزه دیده نیز از لحاظ پیامدهای فردی متفاوت هستند، و از نظر طرد اجتماعی و شرایط اقتصادی در وضعیت مشابهی قرار دارند؛ همینطور، پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه، از طریق پیشگیری اجتماعی جامعه مدار و پیشگیری وضعی، ممکن است و راهکارهای قابل اجرایی در این زمینه ارائه شد.

واژگان کلیدی: بزهکاری- بزه دیدگی- طلاق- مطلقه.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
۱. بیان مسأله.....	۱
۲. سؤالات پژوهش.....	۷
۳. فرضیات پژوهش.....	۷
۴. ضرورت انجام پژوهش.....	۷
۵. اهداف پژوهش.....	۸
۶. محدودیت های انجام پژوهش.....	۸
۷. جامعه آماری.....	۱۰
۸. روش تحقیق و روش آماری و تجزیه و تحلیل داده ها.....	۱۰
فصل اول: کلیات.....	۱۲
مبحث اول: مفاهیم.....	۱۳
گفتار اول: بزهکاری.....	۱۳
گفتار دوم: بزه دیدگی.....	۱۵
گفتار سوم: طلاق.....	۱۷

- گفتار چهارم: مطلقه..... ۱۷
- مبحث دوم: گونه شناسی بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه..... ۱۸
- گفتار اول: گونه شناسی بزهکاری زنان مطلقه..... ۱۸
- الف) استعمال مواد مخدر و روانگردان های صنعتی غیر دارویی..... ۱۹
- ب) توزیع مواد مخدر و روانگردان های صنعتی غیر دارویی..... ۲۰
- ج) سرقت..... ۲۰
- د) قتل..... ۲۱
- ه) روسپیگری (فحشا)..... ۲۲
- و) ولگردی..... ۲۳
- گفتار دوم: گونه شناسی بزه دیدگی زنان مطلقه..... ۲۴
- الف) ضرب و جرح..... ۲۵
- ب) تجاوز جنسی..... ۲۶
- ج) مزاحمت در معابر و اماکن عمومی..... ۲۷
- د) توهین..... ۲۷
- ه) تهدید..... ۲۷
- و) افترا..... ۲۸
- مبحث سوم: پیشینه..... ۲۸

- گفتار اول: پیشینه عام..... ۲۸
- گفتار دوم: پیشینه خاص..... ۳۰
- فصل دوم: مبانی تبیین کننده رابطه طلاق، با بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه..... ۳۱
- مبحث اول: بررسی پیامدهای طلاق، بر زنان مطلقه..... ۳۲
- گفتار اول: پیامدهای منفی طلاق، برای زنان مطلقه..... ۳۲
۱. پیامدهای فردی..... ۳۴
۲. پیامدهای اقتصادی..... ۳۶
۳. پیامدهای اجتماعی..... ۳۷
- گفتار دوم: پیامدهای مثبت طلاق، برای زنان مطلقه..... ۴۰
۱. پیامدهای فردی..... ۴۱
۲. پیامدهای اقتصادی..... ۴۲
۳. پیامدهای اجتماعی..... ۴۲
- مبحث دوم: نظریه های تبیین کننده بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه..... ۴۳
- گفتار اول: نظریه معاشرت ترجیحی ساترلند..... ۴۴
- گفتار دوم: نظریه کنترل اجتماعی هیرشی..... ۵۰
- گفتار سوم: سبک زندگی بزه دیدگان..... ۵۴

فصل سوم: مطالعه موردی رابطه طلاق با بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه در شهر اصفهان.....	۵۸
مبحث اول: ارائه داده ها.....	۵۹
پیوست فصل سوم.....	۷۷
فصل چهارم: پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه بر مبنای یافته ها.....	۸۸
مبحث اول: تاریخچه و ضرورت.....	۹۰
گفتار اول: تاریخچه.....	۹۰
گفتار دوم: اهمیت و ضرورت پیشگیری.....	۹۲
مبحث دوم: مفهوم و گونه ها.....	۹۴
گفتار اول: مفهوم پیشگیری.....	۹۴
گفتار دوم: گونه ها.....	۹۶
۱. پیشگیری اجتماعی.....	۹۷
الف) پیشگیری جامعه مدار.....	۱۰۰
۲. پیشگیری وضعی.....	۱۰۱
مبحث سوم: ارائه راهکارهای پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه.....	۱۰۵
گفتار اول: پیشگیری اجتماعی از بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه.....	۱۰۵

۱۰۵.....	۱. تأسیس نهادی با عنوان «مشاور خانواده».....
۱۰۶.....	۲. فرهنگ سازی از طریق رسانه های جمعی.....
۱۰۷.....	۳. تأسیس مراکز اختصاصی برای زنان مطلقه.....
۱۰۷.....	۴. برگزاری همایش های علمی در سطح شهر و حمایت از دستاوردهای علمی در مورد پدیده طلاق و زنان مطلقه از سوی نهادهای ذیربط.....
۱۰۸.....	گفتار دوم: پیشگیری وضعی از بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه.....
۱۰۸.....	۱. بکارگیری سنت حسنه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه.....
۱۰۹.....	۲. حفظ حجاب.....
۱۱۰.....	۳. مفید گذراندن اوقات فراغت.....
۱۱۳.....	نتایج.....
۱۱۴.....	پیشنهادات.....
۱۱۴.....	۱. پیشنهادات تقنینی.....
۱۱۵.....	۲. پیشنهادات پژوهشی.....
۱۱۶.....	ضمائم.....
۱۳۲.....	منابع.....
۱۳۹.....	چکیده انگلیسی.....

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳: فراوانی مؤلفه های دموگرافیک بین ۱۲۸ نمونه.....	۶۱
جدول ۲-۳: فراوانی مؤلفه های دموگرافیک بین زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده.....	۶۳
جدول ۳-۳: فراوانی دو گروه مطلقه بزهکار و بزه دیده و غیر بزهکار و غیر بزه دیده در مورد سابقه کیفری داشتن اعضای خانواده.....	۶۴
جدول ۴-۳: ضریب خی دو بین سطح تحصیلات، شغل، وجود مجرم، محل تولد و قومیت و مورد آسیب قرار گرفتن زنان مطلقه.....	۶۵
جدول ۵-۳: ضریب خی دو بین سطح تحصیلات، شغل، وجود مجرم در خانواده، زمان و مکان وقوع جرم، محل تولد، قومیت و بزهکاری و بزه دیدگی زنان مطلقه.....	۶۷
جدول ۶-۳: خلاصه نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دو گروه بزهکار و بزه دیده از لحاظ سن و مدت طلاق.....	۶۸
جدول ۷-۳: خلاصه نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دو گروه مطلقه غیر بزهکار و غیر بزه دیده و مطلقه بزهکار و بزه دیده از لحاظ سن و مدت طلاق.....	۶۸
جدول ۸-۳: خلاصه نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دو گروه بزهکار و بزه دیده از لحاظ وضعیت اقتصادی، حمایت اجتماعی و خانوادگی و پیامدهای فردی.....	۶۹
جدول ۹-۳: خلاصه نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دو گروه مطلقه غیر بزهکار و غیر بزه دیده و مطلقه بزهکار و بزه دیده از لحاظ وضعیت اقتصادی، حمایت اجتماعی و خانوادگی و پیامدهای ۷۰	۷۰
جدول ۱۰-۳: فراوانی جرایم.....	۷۱

جدول ۳-۱۱: فراوانی زمان و مکان ارتکاب جرایم..... ۷۲

جدول ۳-۱۲: فراوانی بیشترین فعالیت روزانه پس از طلاق..... ۷۳

جدول ۳-۱۳: ضریب همبستگی پیرسون بین بیشترین فعالیت روزانه و بزهکاری و بزه دیدگی

زنان مطلقه..... ۷۴

جدول ۳-۱۴: منشأ آموختن شیوه ارتکاب جرم..... ۷۵

جدول ۳-۱۵: بزهکار جرایم ارتكابی علیه زنان بزه دیده..... ۷۶

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۳: نمودار فراوانی بر حسب سن افراد بزهکار و بزه دیده و افراد غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۷۷
نمودار ۲-۳: نمودار فراوانی بر حسب تحصیلات افراد بزهکار و بزه دیده و افراد غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۷۸
نمودار ۳-۳: نمودار فراوانی بر حسب محل تولد افراد بزهکار و بزه دیده و افراد غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۷۸
نمودار ۴-۳: نمودار فراوانی بر حسب قومیت افراد بزهکار و بزه دیده و غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۷۹
نمودار ۵-۳: نمودار فراوانی بر حسب مدت طلاق افراد بزهکار و بزه دیده و غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۷۹
نمودار ۶-۳: نمودار فراوانی بر حسب تعداد فرزندان افراد بزهکار و بزه دیده و غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۸۰
نمودار ۷-۳: نمودار فراوانی بر حسب شغل افراد بزهکار و بزه دیده و غیر بزهکار و غیر بزه دیده.....	۸۰
نمودار ۸-۳: نمودار فراوانی بر حسب سن زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده.....	۸۱
نمودار ۹-۳: نمودار فراوانی بر حسب تحصیلات زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده.....	۸۱
نمودار ۱۰-۳: نمودار فراوانی بر حسب محل تولد زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده.....	۸۲

- نمودار ۳-۱۱: نمودار فراوانی بر حسب قومیت زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده..... ۸۲
- نمودار ۳-۱۲: نمودار فراوانی بر حسب مدت طلاق زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده..... ۸۳
- نمودار ۳-۱۳: نمودار فراوانی بر حسب تعداد فرزندان زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده..... ۸۳
- نمودار ۳-۱۴: نمودار فراوانی بر حسب شغل زنان مطلقه بزهکار و مطلقه بزه دیده..... ۸۴
- نمودار ۳-۱۵: نمودار فراوانی بر حسب سابقه کیفری داشتن اعضاء خانواده مطلقه بزهکار و بزه دیده و مطلقه غیر بزهکار و غیر بزه دیده..... ۸۴
- نمودار ۳-۱۶: نمودار فراوانی بر حسب فراوانی جرایم افراد بزهکار و بزه دیده..... ۸۵
- نمودار ۳-۱۷: نمودار فراوانی بر حسب زمان ارتکاب جرایم افراد بزهکار و بزه دیده..... ۸۵
- نمودار ۳-۱۸: نمودار فراوانی بر حسب مکان ارتکاب جرایم افراد بزهکار و بزه دیده..... ۸۶
- نمودار ۳-۱۹: نمودار فراوانی بر حسب بیشترین فعالیت روزانه پس از طلاق در بین افراد بزهکار و بزه دیده و غیر بزهکار و غیر بزه دیده..... ۸۶
- نمودار ۳-۲۰: نمودار فراوانی بر حسب منشأ آموختن شیوه های ارتکاب جرم..... ۸۷
- نمودار ۳-۲۱: نمودار فراوانی بر حسب بزهکار جرایم ارتكابی علیه زنان بزه دیده..... ۸۷

مقدمه

۱. بیان مسأله

خانواده، پایه‌ی اساسی اجتماع و سلول سازنده‌ی زندگی است و در وسیع‌ترین مفهوم کلمه، خاستگاه اعضای خویش و پناهگاه آنان است. خانواده، نهادی است که به اعضای خود، احساس امنیت و آرامش می‌بخشد و طی هزاران سال، پایدارترین و مؤثرترین وسیله‌ی حفظ ویژگی‌های فرهنگی و عامل انتقال آنها به نسل‌های بعدی، بوده است. اما امروزه، احساس امنیت و آرامش و روابط صمیمانه، بین مرد و زن به سستی گراییده و خانواده به گونه‌ی فزاینده‌ای با نیروهای مخرب، مواجه شده است که تهدید مهمی برای سلامت جامعه به شمار می‌رود.^۱ مهمترین عامل فروپاشی این نهاد ارزشمند، متارکه یا طلاق است؛ هرچند طلاق از ابتدای زندگی اجتماعی بشر وجود داشته و حتی طبق قدیمی‌ترین اسناد حقوقی، از ابتدا صورت قانونی، نیز داشته است اما در هر عصری، درصد نسبی طلاق، در حد معقولی بوده و وجود آن، ضرر جبران‌ناپذیری به بنیاد اجتماع وارد نمی‌ساخته است؛ ولی امروزه جامعه‌ی انسانی، شاهد افزایش روزافزون نرخ طلاق است به طوری که بیم نابودی بنیاد خانواده وجود دارد و به دنبال آن، جامعه شاهد ازدیاد انحرافات اجتماعی، ناهنجاری‌های روانی و انواع بیماریهای روان‌پریشی در افراد مطلقه است. از آنجا که خانواده‌ی مقتدر، بنیان جامعه‌ی مقتدر است، فروپاشی زندگی خانوادگی به فروپاشی زندگی اجتماعی، منجر خواهد شد. اگر ازدواج، مجرای برای تعهد و وابستگی نسبت به جامعه بوده و روابط صمیمانه، منبع مهمی برای اعتماد و امنیت باشد، بنابراین، کاهش نرخ ازدواج و افزایش طلاق، ممکن است به کاهش میزان تعهد و وابستگی به جامعه بینجامد.^۲

---

۱. هدایت الله ستوده، آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)، چاپ هجدهم، (تهران: آوای نور، ۱۳۸۶)، صص ۲۰۱-۲۰۲.

۲. سید جعفر حق‌شناس، آسیب‌شناسی خانواده (مجموعه مقالات)، چاپ اول، (تهران: مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، ۱۳۸۸)، صص ۱۷۹ و ۲۶۳.

طلاق، با ورود بشر به دوران صنعتی و مدرن، افزایش یافته است. فروپاشی بنیادهای پدر سالاری، استقلال افراد از خانواده، شهرنشینی، ورود زنان به عرصه عمومی و دستیابی آنان به استقلال اقتصادی، اهمیت و ارزش یافتن فردیت، تغییر انگیزه های ادامه ی زندگی مشترک را می توان از علل و اسباب افزایش طلاق، دانست.^۱

با اینکه طلاق در دین مبین اسلام، حلال شمرده اما در متون دینی و احادیث متعدد با کراهت از آن یاد می شود و منفورترین حلال خداوند، لقب گرفته است؛ امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «هیچ حلالی، نزد خداوند مبعوض تر از طلاق نیست.»^۲ زن و مردی که از یکدیگر، جدا می شوند از نظر شرایط روحی، بسیار آسیب پذیر شده و با نوعی بدبینی و سوءظن، به جامعه می نگرند^۳ و متقابلاً این بدبینی نیز از سوی جامعه نسبت به آنها وجود دارد. ارزیابی پدیده طلاق، ابعاد مختلف تأثیرات آن را بر خانواده و به ویژه زنان، پیش رو می نهد.

مسیر طلاق، یک مسیر طولانی و پرپیچ و خم است، پایان ازدواج، موقعیت اجتماعی شخصی را که متارکه کرده، زیر سؤال می برد و این ابهام ممکن است آزار دهنده باشد؛ بعضی از افراد ممکن است همچنان به مصاحبت و حمایت از آن شخص، ادامه دهند و بعضی دیگر، از این کار، خودداری نمایند، چرا که احساس عذاب، نا رضایتی و نا امنی می کنند. از دست دادن دوستان و خانواده در چنین موقعیتی که بسیار، به آن ها نیاز دارند ممکن است به شدت دردناک و ناگوار باشد. تجربه ی غیر منتظره تنش و طرد شدن از جانب خانواده، دوستان و همکاران، احساس تنهایی و عدم پذیرش و انزوا را در فردی که متارکه نموده، عمیق تر می کند؛ و تأثیرات ناگواری

---

۱. شهلا شرکت، زنان و طلاق در ایران: شیوه های مواجهه ی زنان با آثار و پیامدهای طلاق در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۵، ص ۱۱

۲. محمدبن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، چاپ پنجم، (بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۲.ق)، ج پانزدهم، ص ۲۶۷

۳. اکرم سادات موسویان، "پیامدهای اجتماعی طلاق"، گزارش، سال هفدهم، شماره ۱۹۳، دی ماه ۱۳۸۶، ص ۴۴

بر آنان می‌گذارد^۱ با رخداد طلاق، حیات ارتباطی و اجتماعی کنشگران و به طور ویژه زنان، با تغییرات و چالش‌های فراوانی مواجه می‌گردد. طلاق، به ویژه در جوامع سنت‌گرا، منجر به طرد اجتماعی و داغ‌نگ بر زنان مطلقه می‌شود. داغ اجتماعی حاصل از بازخوردهای منفی طلاق در جامعه، منجر به بی‌اعتباری اجتماعی زنان در نزد دیگران می‌گردد؛ چرا که از نگاه پیش فرض در جامعه کسی که قادر به حفظ موقعیت ارزشمند تأهل نبوده است، یا احتمالاً فردی ناتوان است که از تمایلات و خواهش‌های خود پیروی کرده و یا منافع خود را بر مصالح خانواده، ترجیح داده است. در حقیقت ارزیابی بسیار منفی جامعه، از طلاق، به ارزیابی منفی از شخصیت زنان، تعمیم داده می‌شود.^۲

پس از طلاق، زنان با دنیایی متفاوت از روابط، نگرش‌ها و تصورات نسبت به خود، مواجه می‌شوند؛ همچنین جایگاه و منزلت اجتماعی و حتی خانوادگی خود را از دست رفته می‌بینند. اگرچه طلاق را در پایان بخشیدن به اضطراب‌ها و تنش‌های زندگی مشترک، مفید می‌دانستند؛ اما حال، با اضطراب‌ها و تنش‌هایی، چه بسا جبران‌ناپذیر و آسیب‌زا، مواجه می‌شوند. آنها خود را طرد شده می‌بینند و دیگران نیز، همواره به آنها سوءظن دارند؛ که البته این نگرش منفی، بخاطر فرهنگ غلط جامعه‌ی ما در برخورد با طلاق و به خصوص زنان مطلقه است؛ اینجاست که مجرمین، آنها را آماج مناسبی برای جرایم خود می‌بینند؛ چون می‌دانند که آنان، از حمایت اجتماعی برخوردار نیستند؛ و چه بسا پس از بزه دیده واقع شدن، جامعه و دستگاه عدالت کیفری، خود آنان را مقصر بدانند؛ به همین جهت است که از اعلام جرم، صرف‌نظر می‌کنند و این واکنش زنان، نسبت به جرم، (پنهان‌نگه داشتن بزه دیدگی خود) به نفع مجرمین است و آنها را به سمت زنان مطلقه، متمایل می‌کند.

---

۱. آلیسون کلارک-استوارت، کرنلیا برنتانو، طلاق؛ علل و پیامدها (ترجمه: سعید صادقی و دیگران)، چاپ دوم، (اصفهان: انتشارات پیغام دانش، ۱۳۸۹) صص ۱۱۰-۱۱۱

۲. سهیلا صادقی فسایی، مریم ایثاری، "تحلیل جنسیتی از زندگی پس از طلاق"، زن در توسعه و سیاست، دوره دهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۱، ص ۲۰

این وضعیّت، هنگامی که زنان مطلقه، علاوه بر برخوردار نبودن از حمایت اجتماعی، حمایت خانوادگی خود را نیز از دست داده، و از سوی خانواده ی خود، نیز طرد شده باشند، بیشتر خودنمایی می کند و آنان را به بزه دیدگان بالقوه تبدیل می نماید. بزه دیدگی، اغلب، معلول عوامل مختلفی چون ضعف جسمی، عدم تعادل روحی و روانی، فقدان موقعیّت اجتماعی و عدم مراقبت محیطی بوده و میزان بزه دیدگی برخی از افراد به لحاظ ویژگی های خاصی که دارند، بیش از سایرین است؛ بنابراین می توان این گروه از بزه دیدگان را بزه دیدگان مستعد و بالقوه آسیب پذیر معرفی کرد.^۱ همانطور که می دانیم، زنان به خاطر ویژگی های زیستی و فیزیولوژیکی خاص خود، آماج مناسبی برای بعضی از جرایم و مجرمینشان هستند؛ در این میان زنان مجرد، بیشتر از زنان متأهل، احتمال بزه دیدگی دارند و اگر مجرد به خاطر طلاق باشد، برای مجرمین، سود بیشتری دارد؛ پس زنان مطلقه به راحتی بزه دیده برخی از جرایم، قرار می گیرند.

علاوه بر این، زنان مطلقه که از برخورد جامعه با طلاق و فرهنگ منفی، نسبت به خودشان راضی نیستند برای انتقام از وضعیّت موجود، حاضرند دست به هرکاری بزنند؛ حتی مرتکب جرم شوند. زنان مطلقه ای که هیچ پشتیبانی ندارند، در محل کار و زندگی خود، با سوءظن های فراوان مواجهند، دوستان و خانواده خود را صرفاً به خاطر همراه داشتن وصف مطلقه از دست داده اند، تنهایی خود را صدچندان می بینند و حامی مالی و عاطفی هم ندارند، برای رهایی از تمامی تنش هایی که دچار آنها شده به راحتی به دیگرانی که آنها را نمی شناسند و چه بسا آنها نیز مطرود اجتماعی باشند، اعتماد کرده و با آنها همراه می شوند، و این شبکه ی جدید دوستان و ارتباطات که بدون آگاهی و برای فرار از تنهایی ها و دیگر عوارض طلاق، شکل گرفته برای آنان بسیار آسیب زا است و می تواند مقدمه ورود به ورطه ی فساد و تباهی و بزهکاری باشد. همچنین ممکن است که آگاهانه وارد گروه های منحرفانه شوند و با میل خود، ارتکاب جرم را انتخاب کنند؛ و برای این انتخاب خود توجیهاتی از قبیل: نداشتن شغل، فقدان درآمد، نداشتن

---

۱. حمزه زینالی، "اثرات فقدان حمایت کیفری مناسب از زنان بر بزه دیدگی آنها"، رفاه اجتماعی، شماره ۳۶، بهار ۱۳۸۳، ص ۲۰۳

مسکن و سرپناه و... داشته باشند. حال به نکات حائز اهمیت در این پژوهش پرداخته می شود: به نظر می رسد، احتمال بزهکار شدن و بزه دیده شدن زنان مطلقه ای که در سنین جوانی قرار دارند، بیشتر است، چون زنان جوان، از تجربه اجتماعی کمتری برخوردارند و راحت تر، جذب فعالیت های مجرمانه می شوند؛ به خصوص اگر با افراد مجرم، معاشرت و رفت و آمد داشته باشند، همچنین بزهکاران نیز در انتخاب بزه دیده خود بیشتر به این افراد، گرایش دارند؛ اما هرچقدر، سن زنان مطلقه بالاتر رود، به همان اندازه از میزان بزهکاری و بزه دیدگیشان کاسته می شود؛ که این امر می تواند به خاطر دلایل مختلفی باشد از جمله: اکثر این زنان، دارای فرزند یا فرزندان هستند که چه بسا از لحاظ سنی، نیز جوان باشند و همین امر موجب می شود که فرزندان، تنهایی مادر خود را پر کنند و در رفع مشکلات وی پس از طلاق به او کمک کنند. بعلاوه به نظر می رسد، زنانی که مدت کمی از طلاقشان سپری می شود، بیشتر به ارتکاب جرم روی می آورند؛ چون این زمان، دوران بحرانی، برای آنها محسوب می شود و اگر مشکلات و نیازهای آنها در این دوره به درستی، رفع نشود، وارد حیطه بزهکاری می شوند. اما اگر مدت زیادی از طلاق، گذشته باشد و تا کنون فعالیت مجرمانه ای انجام نداده باشند احتمال کمتری وجود دارد که در این زمان که به وضعیت و زندگی خود پس از طلاق عادت کرده اند مرتکب جرم شوند. همینطور نرخ بزه دیدگی زنان مطلقه در زمانی که مدت زیادی از طلاقشان نگذشته است بیشتر می باشد، بخاطر وضعیت خاص روحی و روانی که پس از طلاق دچار آن می شوند، بیشتر آماج بزه قرار می گیرند؛ ولی هرچقدر مدت بیشتری از طلاقشان گذشته باشد، در حفظ و نگهبانی از خود، در مقابل مجرمان تجربه بیشتری دارند و کمتر، مورد بزه واقع می شوند.

به این مباحث میتوان بحث مهاجرت را اضافه نمود؛ تغییرات سریع در شئون زندگی اجتماعی و ستیز بین نقش ها و هنجارهای اجتماعی و فرهنگی و رهایی مردم از کنترل های رسمی و اجتماعی، عدم تجانس گروه های مختلف به جهت مهاجرت های زیاد و افزایش اختلاف طبقاتی در اجتماع و ایجاد تخصص ها و تنوع وظایف، باعث شده است که افراد در گمنامی، باقی

بمانند و تحت این شرایط اجتماعی، رفتارهای نامطلوبی از خود بروز دهند.^۱ در مورد زنان مطلقه نیز همین مورد صدق می‌کند؛ زنان مطلقه ای که از شهرها و روستاهای دیگر به شهر اصفهان، مهاجرت کرده اند چون نمی‌توانند در این شهر بزرگ، زندگی دلخواه خود با شغل مناسب و درآمد مطلوب و سکونت در بهترین محل‌های شهر داشته باشند و نیز چون کسی در این شهر آنها را نمی‌شناسد و به عبارتی در گمنامی به سر می‌برند، هم بزهکاری و هم بزه دیدگیشان، بسیار محتمل است. همچنین، فرض بر این است که زنانی که عضوی از اعضای خانواده‌شان، دارای سابقه کیفری است، گرایش بیشتری به ارتکاب جرم دارند؛ چون قبح عمل مجرمانه، نزد آنها از بین رفته است. همینطور، بزه دیدگی این زنان به جهت رابطه اعضای بزهکار خانواده با بزهکاران می‌تواند بیشتر باشد. و همین امر نیز در منشأ آموختن شیوه‌های ارتکاب جرم، مد نظر است که یا از اعضای خانواده آموخته‌اند یا از دوستان و همشینیانی که پس از طلاق با آنها معاشرت و مراوده داشته‌اند، یاد گرفته‌اند. همانطور که گفته شد، فرهنگ غلط اجتماع می‌تواند یکی از عوامل مهم سوق دادن زنان مطلقه به سوی ارتکاب جرم یا جلوه دادن آنها، به عنوان آماج مناسب، برای انواع جرایم باشد. با توجه به افزایش آمار طلاق در اصفهان که به گزارش سازمان ثبت احوال استان، در سال ۱۳۸۹ در شهر اصفهان، ۲۰۹۳۶ ازدواج و در همان سال، ۴۸۵۷ مورد طلاق وجود داشته و در مدت مشابه در سال ۱۳۹۰، ۲۰۸۱۵ مورد ازدواج و ۵۰۰۲ مورد طلاق^۲ ثبت شده است که این ارقام، بیانگر کاهش نرخ ازدواج در این شهر و افزایش نرخ طلاق است. با توجه به فرهنگ سنتی که بر شهر اصفهان حاکم است، زنان مطلقه نیز از جایگاه مناسبی در بین مردم، برخوردار نیستند؛ البته این فرهنگ، امروزه تا حدی تعدیل شده است با این وجود، باز هم این زنان، سنگینی نگاه‌هایی مملو از سوءظن و شک و تردید را احساس می‌کنند.

---

۱. محمد حسین فرجاد، آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات، چاپ اول، (تهران: نشر بدر، ۱۳۷۲)، صص ۱۹۵-۲۰۸

۲. www.eocr.ir/downloads/5.pdf ، ۱۳۹۲/۸/۱۰